

GELENEKSEL ROMAN'DAN ÇAĞDAŞ ROMAN'A "KİŞİLER"İN ANLATIDAKİ KONUMU

"THE CHARACTER'S" PLACE IN THE NARRATION, FROM TRADITIONAL NOVEL TO MODERN NOVEL

Ertuğrul İŞLER*, Ümran TÜRKYILMAZ**

ÖZET

Roman türü olduğu sürece, kişiler de romanın kurgusunu oluşturan öğelerden biri olarak varlığını sürdürecektir. İnsanoğlunun dünyadaki durumuna göre onun da roman anlatısındaki yeri ve işlevi belirlenecektir. Dünyadaki gelişim ve değişime koşut olarak, başka alanlarda olduğu gibi, romanın öyküleme teknikleri de yenilenmiştir. 18. yy. romanında filozofik, doğaya yönelen, duygusal ve olanaksız aşklarla (saf aşk) uğraşan kişiler, 19.yy. 'da yazarlarının biçeni ve öykülemeye gösterdikleri ustalikle daha gerçekçi bir görünüme bürünmüştür. 20.yy. 'da ise İki Dünya Savaşı 'nın etkisiyle insanın dünyadaki yerinin yeniden sorgulanmasıyla roman kişilerinin konumu yeniden ele alınmış ve bunun sonucu olarak çağdaş romancılar kişinin anlatıdaki işlevini belirleme çabasına girişmişlerdir. Hangi dönem olursa olsun, ele alınan asıl konu yine insanoğlunun (kişiler) kendisidir. Yalnızca ele alınış boyutları farklıdır.

Anahtar Kelimeler: Öyküleme Tekniği, Geleneksel Roman, Çağdaş Roman, Yeni-Roman

ABSTRACT

Ever since the novel form has existed, characters as one of the aspects of novel plot will continue. Man 's condition in the universe will determine his place and function in the novel narration. The character's function beginning with the epic form has strengthened with the rising of the novel form, risen at the top level through Balzac, lost its importance increasingly through Gide, Proust, Giono, and Camus, and has been replaced by objects together with the new novel adventure. The novel's narration techniques have also been developed depending on the progress and transformation in the world. The characters in the eighteenth century novel who are philosophic types, turn their attention to nature and are interested in sentimental and unattainable love. In the nineteenth century, they have become more realistic in the works of the authors. The authors in the twentieth century have questioned man 's place in the universe as a result of the Two World Wars and they have believed the necessity of redefining the functions of the novel characters.

Key Words: Narration, Traditional Novel, Modern Novel, New Novel.

Roman, edebi türler içerisinde, her zaman, okurun en çok ilgisini çeken ayrıcalıklı bir tür olmuştur. Romanı ilginç kılan ise kendine özgü bir anlatım biçimi ve yöntemi olmasıdır.

18. yy. Fransız Yazınında birçok ünlü yazar (Montesquieu, Diderot, Voltaire ve Jean-Jacques Rousseau) felsefi görüşlerini çoğunlukla romanlarında dile getirmişlerdir. Düşüncelerini ve görüşlerini daha geniş bir okur kitlesine ulaştırmak için "roman" türünü özellikle seçmişlerdir. Görüşlerini kuramsal yapıtlarda dile getirirlerdi belki de daha geniş okur kitlesine ulaşamayacaklardı. Çünkü, okur kuramsal yapıtlardan

çok roman okumayı yeğler. Kuramsal kitapları okumak okurun canını sıkarak, okuma iştahını kırar. Oysa romanın öyküleme tekniği okurun ilgisini çeker. 18. yy./m bu büyük yazarları Fransız İhtilali'nin oluşumuna önemli katkılarda bulunmuşlardır. Kişiler, yazarlarının felsefi görüşlerini temsil eden bir unsur olarak anlatıdaki yerini alır. Öyleyse, bir yazınsal tür olarak, romanın Fransız İhtilali'ne fikirlerin kitlelere ulaştırılması bakımından yadsınamaz bir katkısı olduğu söylenebilir.

Batıda, "roman" sözcüğü ilk önceleri destan türüne karşı anlamda ele alınmıştır. Destan, çoğunlukla bir topluluğun, roman ise kişilerin serüvenlerini dile getirmeyi yeğler. Biri topluluğa, diğeri kişiye öncelik veren bir tutum sergiler. Romanın ortaya çıkışını bu bağlamda ele aldığımız zaman, oldukça köklü bir geçmişi ve Batı Yazınına özgü olduğunu ifade etmek

¹ (Yrd.Doç.Dr.) PAÜ. Eğitim Fak. Yabancı Diller Eğitimi Böl. Öğretim Üyesi

** (Arş.Gör.) PAÜ. Eğitim Fak. Yabancı Diller Eğitimi Böl.Öğretim Elemanı

gerekir. Her ne kadar, romanın Batıdaki genel anlamıyla. Cervantes ile başladığı kabul edilse de, Fransız Yazınında daha Ortaçağ'da kendini göstermeye başladığını görmekteyiz. (Le Roman de Renard, Le Roman de la Rose). Roman, Ortaçağ'dan başlayarak dönemden döneme değişimlere uğrayarak, günümüzde "ant i-roman", "yeni-roman", "meta-roman" bici inlerine bürünmüştür.

1600'1 erin ikinci yarısında, roman yol boyunca gezdirilen bir ayna olarak tanımlanır. 19. yy.'a geldiğimizde roman bir ayna olarak gezdirildiği yol boyunu değil, merkezine yerleştirildiği toplumu ve çağını yansıtmayı üstlenir. Balzac, Stendhal ve Flaubert gibi büyük yazarlar romanın konu ve ilgi alanını genişletirler. Roman, duyguların, toplumun ve dış dünyanın aktarılması ve anlatımında şiir ve tiyatroyu geride bırakarak sınır tanımayan bir tür olur. Başka bir deyişle, bu büyük yazarlar onu çağdaşlaştırdılar. Fransız Yazınında roman dendiğinde okurun ilk anımsayacağı isim bu üç büyük gerçekçi yazardan biri olacaktır. Bugünkü roman, geleneksel romanın bir uzantısı olmasına karşın geleneksel romanın çok uzağmdadır. Bu nedenle, bir dönem ve bir yapıt için geçerli bir tanım yapmak güçleşir. Ancak yine de. bugüne kadar ki gelişim süreci içinde, romanın geçirdiği aşamaların ve dönemlerin ortak özelliklerini ortaya koyabiliriz. Kişi unsurunu da bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Geleneksel romandan önce. gerek 17. yy'da Madame de la Fayette" in Princesse de Cleves'in de, Honore d'Urfe'nin L'Astree'sinde olsun, gerekse 18. yy.'m önemli romanlarında (La Nouvelle Heloise, Paul et Virginie. Emile) olsun, olay ve kişiler roman kurgusunun oluşumunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Genellikle salon (Precieux) ve kırla ilgili (Pastoral) yaşam ve aşkların anlatıldığı bu romanlarda ana olay ve ana olaya bağlı yan olaylar belli kişilerin çevresinde odaklaşır. Romanın anlatısında, olay ve kişi unsuru oldukça etkindir. Öyle ki 19.yy.'da olduğu gibi kişiler romanlara adını bile verir. Bununla birlikte, üstlendikleri işlev 19.yy. romanıkinden farklıdır. Kişiler daha az gerçekçidir. Çünkü 17. ve 18.yy. romanlarında kişiler henüz tiplendirilmemiştir. Tam anlamıyla toplumda bir kişiliği temsil etmemektedir. Tiplendirme olmadığından kişilerin Balzac romanında olduğu gibi ayrıntılı bir betimlemesi yapılmaz. 17. ve 18. yy. tiyatro yapıtlarında ise (özellikle Moliere'in Güldürülerinde) kişilerin tiplendirildiğini görmekteyiz. Moliere'in kişileri toplumsal yaşamdan belli kişilikleri temsil eder: Harpagon cimriliği. Dom Juan çapkınlığı vb. Moliere'in kişileri daha gerçekçidir. Geleneksel romancılar (özellikle Balzac) tiplendirme konusunda Moliere'den büyük ölçüde etkilenmiştir.

Geleneksel romanda olay ve bu olaya bağlı yan olaylar okurun ilgisinin sürekli bir konu üzerinde

yoğunlaşmasına neden olur. Güçlü bir konu ve belirli bir olay örgüsü anlatıda hep baskın durumdadır. Olay unsuru roman anlatısının hep odak noktasıdır. Olay örgüsünün güçlü olması güçlü kişilerin de yaratılmasını gerektirir. Zira güçlü bir olay örgüsünü ancak güçlü bir kişi çekip çevirecektir. Kişi bir anda kendim roman anlatısının merkezinde buluverir. Olay ve bu olaya bağlı yan olaylar kişinin çevresinde gelişir. Yazar olay-kişi unsurunu hep canlı ve güçlü tutmak zorundadır. Geleneksel romancı kişilerin ruhsal ve fiziksel çözümlerim titizlikle, en ince ayrıntısına varıncaya değin yapar.

Okur. kişilerin soyunu, sopunu, geçmişini.şeceresini ayrıntılarıyla öğrenir, onun gözünde kişiler sanki etten kemikten canlı bir varlık gibidir. Giyinirler, içerler, büyürler, yerler ve ölürlür. Kişiler günlük yaşamdan, liergün gördüğümüz, görebileceğimiz tiplerdir. Baba Grandet; cimriliği; Goriot baba; evlatları için her türlü özveride bulunan bir babayı, Rastignac; taşradan büyük kente gelmiş tutkulu bir delikanlıyı, Nanon; efendisine sadık bir hizmetçiyi temsil eder. Kişi romanın herşeyidir. O kadar güçlüdür ki, birçok geleneksel roman adını kişilerden alır. (Madame Bovary, Eugenie Grandet, Le Pere Goriot, Karamazof Kardeşler, Salambo v.b.gibi) Kişiyi romandan alıp çıkardığınız zaman geriye hiçbir şey kalmaz. Yerine bir başkasını koyamazsınız. Yeri doldurulamaz. Geleneksel romancı bu tutumuyla, romanlarında hep bir baş kişi, bir baş kahraman ya da kahramanlar yaratmıştır. Okur, yazarları çoğu kez yarattığı kahramanlarla özdeşleştirir. Roman kahramanı neyse yazar da öyledir okur için. Kişiler anlatının merkezinde olmasına karşın geleneksel roman aslında bir aile romanıdır. Madame Bovary'de Bovary çifti. Kırmızı ve Siyah'ta de Renal, de la Mole ailesi. Vadideki Zambak'ta Mortsaufl aileleri romanların konusunu oluşturur. Bu romanlarda olay örgüsü genellikle kan-koca-metres ya da kan-koca-kadının aşığından oluşan bir üçgen üzerine kurulur. Bu açıdan bakıldığında bunlara "aile romanı" diyebiliriz. Zola romanlarına verdiği başlıkla bu konuda daha da ileri gider. Bir ailenin nesillerini inceler. Burada Zola'ya değinmişken, doğacılık ile gerçekçilik arasındaki ayrıştırmayı da yapmak gerekir. Çoğu zaman, gerçekçi roman (Balzac, Stendhal, Flaubert) ile doğacı roman birbirine karıştırılır. Aslında birbirine benzeyen çok tarafları vardır. Zaten doğacılık (naturalizm) gerçekçiliğin bir uzantısıdır. Ancak etkilendikleri akımlar farklıdır. Yazında ve romanda gerçekçiliğin etkilendiği felsefi akım pozitivizm (olgıculuk)dir. Gözlem daha ağır basar. Kişilerin karakterlerinin oluşumunda hem ailesinin, hem de doğup büyüdüğü ortamın çok etkili olduğu belirtilmeye çalışılır. Doğacı roman ise gerekircilikten (determinizm) yararlanır. Gözlemle yetinmez. Herşeyi deneyle açıklamak ister. Bir çeşit deneysel roman olur. Doğacı romancılara göre kişilerin karakterlerinin oluşumunda biyolojik faktörler daha

baskındır. Kişileri daha gerçekçi betimlemek (ruhsal ve fiziksel açıdan) için en geçerli yöntem deneydir.

Ne var ki. 19.yy.'in bu aile romanları aileden çok, bireyin önemini sergilemektedir. "Çünkü ondokuzuncu yüzyıl Avrupa düşüncesinde toplum soyut bir kavramdır: bireydir somut olan, gerçek olan, gerçekliği olan" (Oluşum dergisi. Ekrem AKSOY, ss 87-94). 1789 Fransız İhtilali'nin bunda payı büyüktür. İhtilalle birlikte, ailede ilk erkek çocuk olmanın sağladığı ayrıcalıklar kaldırılır, kişilerin yasalar önünde eşit olduktan açıklanır. Ayrıca yeni ekonomik sistem bireyi (yaşadığı sürece) bir değer olarak kabul ederken, bireyin her istediğini yapabileceği, her istediğini elde edebileceği sanısını doğurur. Sıradan bir ailenin çocuğu olan Napoleon'un imparator olması bu anlayışın yaygınlaşmasına neden olur. Victor Hugo, Sefiller'de Jean Valjean'ı. Nötre Dame'ın Kamburu 'nda Quasimado'yu baş kahramanlık tahtına oturtur. Jean Valjean bir kürek mahkumu, Quasimado ise çirkin biridir. 17.yy.'m soylu ve asil kahramanlarına alternatif olarak bu sıradan insanları seçer. Bu kişiler de erdemli olabilir, bu kişiler de sevebilir, bu kişiler de büyük işler başarabilir. Hugo bunu kanıtlamaya çalışır. 19.yy. Fransız romanlardaki kişiler genelde yükselmek tutkusuyula yanıp tutuşurlar. Kişilerde hep bir Napoleon hayranlığı sezilir. (Julien Sorel. Fabrice Del Danigo v.b.) Yazar, önce bu tutkulu kişilerin yetiştikleri ortamı betimlemeye koyulur. Genelde, taşrada başlayıp Paris'te biten bir serüvene dönüşür kişilerin tutkuları. Geleneksel romancı anlatısını çevre-kişili ilişkisi (emeline oturtur. Onlara göre, çevre kişinin mlı durumu ve gelişimi üzerinde çok etkilidir. Bu yüzden, kişilerin yaşadıkları ortamı (mahalle, sokak, ev. mesleği) betimlemeye büyük bir özen gösterir. Dışarıdan-içeriye doğru bir betimleme yöntemi izler. Genelde romanlarına önce, olayın geçtiği şehri veya kasabayı betimleyerek başlar. Sırasıyla mahalle, sokak, evin cephesi, giriş, odalar, mutfak ve eşyaları (mobilyalar, masalar, sandalyeler, çatal, bıçak, kaşık) ayrıntılı olarak betimler. Okur, sayfalarca betimleyici bir anlatımla karşı karşıya kalır. Romanda baş kahramanın (üstün-insan, yükselme tutkusuyula yanıp tutuşan kişiler) doğup büyüdüğü ve yetiştiği ortamı eksiksiz öğrenir. Zira bu bilgilendirmeler sayesinde okur. kişilerin ruh durumlarını ve karakterlerini daha iyi anlayabilecektir. Aksi durumda Julien Sorel ve Fabrice gibi yükselme tutkusuyula yanıp tutuşan gençleri anlamakta güçlük çekecektir. Geleneksel romancı okura kişiyle ilgili bütün ipuçlarını vermiştir. Geleneksel roman hem bir aile romanı hem de aile içinden birini öne çıkaran bir birey romanıdır. 20.yy/m başlarına kadar bu böyle devam eder.

20.YY in başlarından itibaren özellikle I.Dünya Savaşı sonrasında, romanın biçimi ve içeriği bazı yazarlar tarafından yeniden sorgulanır. Başta Gide, Sartre ve Camus olmak üzere bazı yazarlar geleneksel romanın

anlatım tutumundan yavaş yavaş uzaklaşırlar, hatta karşı bir tavır sergilerler. Romanın biçimi ve içeriğiyle ilgili yenilikçi görüşlerim, ortaya koydukları bazı yapıtlarında uygulama olanağı bulurlar. Bu yazarlar insanı yeni bir bakış açısıyla değerlendirmeye koyulurlar. İnsan yaşamı geleneksel romanda anlatıldığı gibi hiç de kesin ve basma kalıp değildir. Yaşam belirsiz ve oldukça karmaşıktır. Her an her şey olabilir. Yaşam durağan değildir, yaşam süreklidir. Romancı, yaşamın karmaşık ve belirsiz olduğu gerçeğini kabullenmelidir. Aksi durumda, insanın ve yaşamın gerçekliğinden uzaklaşır. Bu anlayıştan yola çıkarak, insan ve yaşamı yapıtlarında, yeniden ele alırlar, romanın anlatım biçimiyle ilgili köklü değişimlere öncülük yaparlar. Bu yazarların romanlarında birer başlangıç olmasına karşın gerçek anlamıyla bir son yok gibidir. Kalpazanlar, piç olduğunu öğrenen Bernard'ın annesi ve üvey babasının evini terk etmesiyle başlar; ancak sonunda Bernard yine aynı eve döner. Romandaki üç kişi dışında (Boris, Vincent, Liliane) diğer kişilerin hepsi de önce evlerinden ayrılırlar, başka yerlere giderler sonunda da geri dönerler. Bulantı, Antoine Roquentin'in düşüncelerim yazdığı bir günce biçimindedir. Romanın son cümlesi bir sondan çok bir başlangıcı çağırıştır: "Yarın Bouville'e yağmur yağacak." Giono 'nun Les Ames Fortes adlı romanı da bundan farklı değildir. Therese ve Le Contre romanın sonunda konuşmalarını sürdüreceklermiş izlenimini bırakır okurda. Yabancı'nın kurgusu ve olay örgüsü, Meursault'nun davranış ve düşünceleriyle daha ilginç bir konuma bürünür. Meursault alışlagelmiş karakterlere hiç benzemeyen sıradışı bir kahramandır. Tıpkı yapıtın başlığında olduğu gibi okura da yabancıdır. Daha romanın başlangıcından itibaren kendisine, annesinin ölüm haberini bildiren telgrafi alıp okuması karşısında gösterdiği duyarsızlık ve ilgisizlik, okuru şaşırtmaya başlar. Kendi kendine, yaşadığı dünyaya ve başkasına yabancıdır. Dünyanın saçmalığını ve yaşamın anlamsızlığını kendisiyle özdeşleştirir. Hiçbir sağlamlığa dayanmayan, tek düzeli, mantık-dışı bir dünyada bulur kendini. İnsan ilişkilerindeki uyumsuzluğu yaşar. Yaşamın sorunlarına kayıtsız kalır. Annesinin ölümüne, Marie'nin sevgisine ve hatta kendi ölümüne bile duyarsız kalabilecek kadar yabancıdır. Bir anlamda, kendi yaşamını bile hiçe sayarak yaşamın boşluğunu ortaya koyar. Yabancı, insanoğlunun evrendeki yalnızlığını ve yabancılaşma olgusunu bütün boyutlarıyla ele alır. Meursault da insanoğlunun içine düştüğü bu yabancılaşmayı yaşayanlardan sadece biridir. Yabancı'da bir başlangıç ve bir son var var gibi görünse de roman kahramanının davranış ve görüşleriyle, okur, oldukça yenilikçi ve ilginç bir anlatım tutumuyla karşı karşıya kalır.

Romanlarda bir son olmaması, sonun başlangıç izlenimi vermesi bize Yeni-Roman'ı anımsatır. Oysa. geleneksel romanda bir başlangıç ve bir son vardır.

Başlangıç ve son arasında ard arda ve mantığa uygun bir biçimde dizilmiş olaylar yer alır; bu olayların akışını ise romandaki kişilerin karakterleri belirler.

Sartre, Gide ve Giono'nun yukarıda sözünü ettiğimiz romanlarında durum hiç de böyle değildir. Bılgınlıkta Antoine Roquentin'in iki adı vardır ama. ne ana-babası ne de soyu sopy hakkında fazla bir şey bilmeyiz. Kalpazanlarda bir baş kahraman yoktur; bu romanda birden fazla ve buna bağlı olarak da birden fazla önemli kişi vardır. Bu kişilerin çoğunu anlatıdaki önemlilik açısından diğerlerinden ayırmak güçtür. Bernardin yerine bir başka kişiyi rahatlıkla koyabiliriz. Kişilerin herhangi Önemli bir özelliği, bir geçmişi, malı mülkü, parası pulu yoktur. Bernard. gayri meşru bir çocuk olduğundan, taşıdığı soyadı kendisine öz babasından kalmamıştır. Sıradan bir kişidir. Les Ames Fortes'daki iki anlatıcı o kadar çok kişiden bahseder ki. okur kişilerin adlarının bile aklında tutmakta zorluk çeker. Kişiler birbirleriyle eşdeğerdedir. Bir baş kişi yoktur romanda. Kişiler anlatıdaki etkinliklerini yavaş yavaş yitirmeye başlar, daha zayıf ve daha edilgen olurlar. Kısacası, romancının bir baş kahraman yaratma kaygısı yoktur, İki savaş arası yazılmış bu Fransız romanlarında kişiler, aileden çok, toplum içinde, topluluk içinde yalnız kalmış, yalnızlaşmış bireylerdir. Bu romanları "bireylerin romanları" olarak nitelendirebiliriz. Ancak bu bireyler geleneksel romandaki gibi güçlü, kusursuz ve becerikli değildir. Zayıf, silik ve edilegendirler. Bireyin önemsizleştiğini, bir değer olmaktan çıktığını görmekteyiz çağdaş romanda. Yeni politik ve ekonomik sistem bile bireyin her istediğine yanıt veremez. Bireyin her dediği olamaz. O halde insanı herşeyin merkezi yapan görüş geçerliliğini yitirir. Bu nedenle çağdaş romanda, kahramanlar, birbirlerine benzeyen, birbirlerinin yerine geçebilecek olan, yeni toplum yapısına uyum sağlayabilecek, yeni ve gerçek değerler arayan Bernard, Roquentin gibi derinliksiz. parçalanmış ve sıradan kişilerdir. Bu sıradan kişilerin içinde yaşadıkları ortam, onları çevreleyen nesnelere, geleneksel romandaki gibi insanların hizmetine sunulmuş, onların ruhsal durumlarını yansıtan nesnelere değil, kendi başlarına varlıklarını sürdürebilen, kişileri

kendisine tutsak ederek onların yerini alan nesnelere. Nesnelere kişilerin anlatıdaki yerini almaya başlayınca. Stendhal ve Balzac'ın romanlarında görmeye alıştığımız uzanım dışarıdan içeriye doğru ayrıntılı betimlemesini bulamayız. Kalpazanlar'da olayın geçtiği yerler (Paris, Saas-Fee) hakkında fazla birşey öğrenenleyiz. Okurun aklında uzamla ilgili çok az şey kalır. Uzamdaki belirsizlik kişilerin anlatıda belirsiz ve sıradan bir unsur olarak aktarılmasına da katkıda bulunur. Çağdaş roman kişilerin biyografisiyle ilgilenmekten kaçınır. Oysa 19.yy. romanı kişinin biyografisini, bireyin tarihini, bireyin yaşamının uzun bir bölümünü yansıtır bize. Yazar roman kalıplarının başına gelen olayları sırasıyla vererek insansal ayrıntıları titizlikle sergiler. Çağdaş romancı, zamansal göstergeleri ayrıntılarıyla sergileme gereği duymaz. Somut zamandan çok soyut zamanı yani duyularımızın algıladığı zamanı kullanmayı yeğler. Çünkü, o, kişinin geçmişinden çok bugünü ve geleceğiyle ilgilenir. Sonuç olarak, çağdaş roman, biyografik-romandan kişisiz-romana. konulu-romandan konusuz-romana, bir geçiş sürecidir.

KAYNAKÇA

- 1- Gide Andre, Kalpazanlar, çev. Tahsin Yücel, Can Yayınlan. İstanbul. 1989
- 2-Sartre Jean- Paul, Bulantı çev.Erdoğan Alkan. Oda Yayınlan., İstanbul. 1995
- 3- Giono Jean, Les Ames Fortes, Gallimard, Paris. 1949
- 4-"XX. Yüzyıl Başlarında Fransız Romanı" Oluşum, Çağdaş Roman Özel Sayısı, Ocak 1983
- 5-Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayısı, sayı 349, Ocak 1981
- 6- Raimond Michel, Le Roman, Armand Colin, Paris. 1988
- 7-Yabancı, Camus Albert, çev. Vedat Günyol, Can Yayınlan, İstanbul 1994
- 8-Vardar Berke. Aydınlanma Çağı Fransız Yazını, Kuzey Yayınları, Ankara. 1985